

Volume 7, Issue 8, August 2020, p.77-94

İstanbul / Türkiye

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

<http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.2723>

Article History:

Received

15/06/2020

Accepted

25/07/2020

Available online

15/08/2020

AN ASSESSMENT ON ANIMAL RIGHTS IN TURKEY: SAMPLE OF GÖKSUN MUNICIPALITY

TÜRKİYE'DE HAYVAN HAKLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: GÖKSUN BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Aziz BELLİ¹
Dilek UÇKAÇ²

Abstract

Medical and cosmetic experiments carried out on thousands of live animals every day, the actions of animals that are kept and imprisoned in circus and zoos and forced to perform certain behaviors, being forced to fight against hunger and bad living conditions instead of being protected in shelters by being exposed to many torture, has reached the torture dimension in terms of animals. People's intervention in existence by disrupting the ecological balance for their own interests and ignoring living creatures in nature, by ignoring that animals are living creatures, they have the ability to suffer by counting animals created for them, the idea of some animal lovers and activists has been raised and the idea of protecting animals and securing this protection has been brought to the agenda. The purpose of this study; the violence suffered by animals and animal welfare on the basis of the work done for animal rights and duties in this matter at which point the municipalities in Turkey, is the attitude and approach to examine the legal framework. Animal Rights Universal Declaration, which had in Turkey 5199 Animal Protection Law and the Law on Misdemeanors, including how the laws tend to accept and maintain the existence of the rights of animals effectively and animals to be examined whether it is adequate protection, in the recent period, the new draft law that was brought to the agenda with the efforts of animal rights defenders will be examined, and the perspectives of animal rights activists will be evaluated. In this context, primary and secondary resource counting, surveys and reports will be used. The investigations will be in the form of a case study, and the work done with the municipality will be in the form of field research. Sanctions; whether it is sufficient to prevent animal abuse and violations of rights, how ethical rules are applied and the perspective of the society will be observed, deficiencies in national legislation will be revealed.

Keywords: Rights, Animal Rights, Universal Declaration on Animal Welfare, Animal Rights Act, Misdemeanor Law, Municipalities, International Animal Rights Organizations.

¹Doç.Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, azizdarende@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1676-2769>.

²Yüksek Lisans Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, SBE, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, <https://orcid.org/0000-0001-6233-1065>

Özet

Her gün binlerce canlı hayvan üzerinde gerçekleştirilen tıbbi ve kozmetik deneyler, sirk ve hayvanat bahçelerinde tutulup hapsedilen ve bazı davranışları yapmaya zorlanan hayvanların maruz kaldıkları eylemler, sokak hayvanlarının birçok işkenceye maruz kalarak itlafi, zehirlenmeleri, barınaklarda korunmak yerine açlık ve kötü yaşam koşulları ile mücadeleye itilmeleri, hayvanlar açısından işkence boyutuna varmıştır. İnsanların kendi menfaatleri için ekolojik dengeyi bozarak ve doğada var olan canlıları yok sayarak varoluşa müdahale etmeleri, hayvanları kendileri için yaratılmış sayarak onların canlı birer varlık olduklarını, acı çekebilme yetisine sahip olduklarını hiçe saymaları bazı hayvan severler ve aktivistlerce tepki toplamış ve hayvanların koruma altına alınması ve bu korumanın yasalar tarafından güvence altına alınması fikri gündeme gelmiştir. Bu çalışmanın amacı hayvanların maruz kaldıkları şiddeti önlemek adına hayvan refahı için yapılan çalışmalarını baz alarak hayvan haklarının Türkiye’de geldiği noktayı ve belediyelerin bu konudaki görevlerini, tavır ve yaklaşımlarını yasalar çerçevesinde incelemektir. Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi, Türkiye’de var olan 5199 sayılı Hayvan Hakları Yasası ve Kabahatler Kanunu olmak üzere hayvanların haklarının varlığını kabul eden ve korumaya yönelik yasaların ne denli etkin ve hayvanları korumada yeterli olup olmadığı incelenecek, son dönemde, hayvan hakları savunucularının çabasıyla gündeme gelen ve meclise sunulan yeni kanun tasarısı incelenecek, hayvan hakları aktivistlerinin konuya bakış açıları değerlendirilecektir. Bu bağlamda birincil ve ikincil kaynak sayım, anket ve raporlardan faydalanılacaktır. İncelemeler örnek olay şeklinde olacak ve belediye ile yapılan çalışma alan araştırması şeklinde olacaktır. Yaptırımların; hayvan istismarlarını ve hak ihlallerini engellemede yeterli olup olmadığı, etik kuralların ne denli uygulandığı toplumun konuya bakış açısı gözlemlenecek ulusal mevzuattaki eksiklikler ortaya konacaktır. Anahtar Kelimeler: Hak, Hayvan Hakları, Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi, Hayvan Hakları Yasası, Kabahatler Kanunu, Belediyeler, Uluslararası Hayvan Hakları Örgütleri.

GİRİŞ

Hayvanlar ekolojik sistemin önemli bir parçası olmakla birlikte insanlık için hayati bir anlam taşımaktadırlar. Uygarlıklar hayatlarını idame ettirebilmek adına çeşitli hayvan türlerini besin olarak görürken avlanma giyinme gibi pek çok alanda da hayvanlardan yararlanmışlardır. Toplumların gelişimi ile hayvana atfedilen anlam da zaman içerisinde önemli değişikliklere uğramıştır. Sanayileşme ve teknolojik gelişmelerle beraber hayvanlar birer hammadde ve denek haline getirilmiş, böylece onların varlıkları madde boyutundan çıkartılarak işlevsel bir hale dönüştürülmüştür. Bilhassa tıbbi deneylere konu olan hayvanların etik koşullara uyulmadan bu deneylerde kullanılması, acı çekmedikleri savı ile ilerleyen bilim insanlarının varlığı ve bu durumun kamuoyuna yansması ile hayvan hakları gündeme gelmeye başlamıştır. Pek çok hayvan sever aktivistin, hayvan hakları konusunda gündem oluşturarak bu hususta gerekli hassasiyetin gösterilmesi için çaba sarf ettiği görülmektedir.

Hayvan hakları konusunda dünyada ve Türkiye’de bir takım yasal düzenlemeler olmakla birlikte, bu yasal düzenlemelerin yeterliliği konusunda ciddi tartışmalar mevcuttur. Nitekim, hayvan hakkı ve gönenci dinamik bir konudur. Yaşanan gelişmeler neticesinde hayvanlara ilişkin hak kavramı çağdaşlaşan toplumun gereksinimleri ile paralel olarak başkalaşmakta, böylece hayvanlara bakış açısı da değişime uğramaktadır. Başlangıçta beslenme, giyim ihtiyacı ile yaklaşılan ve avlanan hayvanlar günümüzde tıbbi ve kozmetik deneylerin baş aktörü haline gelmiş, eğlence amaçlı istismar edilmiş çok sayıda hayvanın yanı sıra cins hayvanlar evcil hayvan dükkanlarında satılarak ticari birer meta haline getirilmiştir.

Hayvanlar ile ilgili önem arz eden diğer bir konu ise sokak hayvanlarının yaşam koşullarıdır. Barınmaları, beslenmeleri konusunda yeterli imkanların sağlanmaması, karşılaştıkları istismarlar hayvana atfedilen değer Türk ve dünya kamuoyunda önemli bir

yer teşkil etmektedir. Sıkça gündeme gelen hayvan istismarları hayvan severler ve bu konuda çalışmalar yürüten hayvan gönencini esas alan aktivistler tarafından tepki ile karşılanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı hayvanların maruz kaldıkları şiddeti ve hayvan refahı için yapılan çalışmaları temel alarak hayvan haklarının Türkiye'de geldiği noktayı ve belediyelerin bu konudaki görevlerini, tavır ve yaklaşımlarını yasalar çerçevesinde incelemektir. Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi, Türkiye'de var olan 5199 sayılı Hayvan Hakları Yasası ve Kabahatler Kanunu başta olmak üzere hayvan haklarının varlığını kabul eden ve korumaya yönelik yasaların ne denli etkin ve hayvanları korumada yeterli olup olmadığı incelenmiş, son dönemde hayvan hakları savunucularının çabasıyla gündeme gelen ve meclise sunulan yeni kanun tasarısı incelenerek, bu çerçevede konu ile ilgilenen uluslararası örgütlere yer verilip, hayvan hakları aktivistlerinin konuya bakış açıları değerlendirilmiştir. Çalışmanın teorik çerçevesi konuyla ilgili yapılan önceki çalışmalar baz alınarak hazırlanmış, bu bağlamda birincil ve ikincil kaynak sayım, anket ve raporlardan faydalanılmıştır. Alan araştırmasında ise görüşme yöntemi kullanılarak görüşmecilerin soruları anında cevaplandırması çalışmanın güvenilir ve yansız bir biçimde sunulmasına olanak sağlamıştır. Bu kapsamda Göksun Belediye Başkanve Kahramanmaraş Veteriner İşleri Şube Müdürü ile yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi ile görüşülmüştür. Böylece yaptırımların; hayvan istismarlarını ve hak ihlallerini engellemede yeterli olup olmadığı, etik kuralların ne denli uygulandığı gözlemlenerek ulusal mevzuattaki eksiklikler ortaya konulmuştur.

Hayvan Hakları

Hak; hukuk düzeni, adalete yönelmiş toplumsal yaşam kuralları tarafından tanınmış olan salahiyetlerdir. Hukukta hak sahibi olabilen, isteme yetkisine haiz ve borç altına girebilen varlıklara şahıs (kişi) denir (Komisyon, 2015). Hakkın kişiye bağlanmasına ise hakkın kazanılması denir. Bu durumda hak ve kişi arasında bir bağlantı kurulur (Güneysu, 2017).

Hak, kişinin eylemlerinin sahip olduğu hürriyettir. Bu hürriyet, hukuk düzeni tarafından tanınırsa hakka evrilir. Başka bir ifadeyle tanımlanacak olursa; bir insan fiili, hukuk düzeni tarafından korunursa, bu fiil hak hâline gelir. Buna göre hak kavramını şu şekilde tanımlayabiliriz: Hak, insanların menfaatlerinin yasalar tarafından korunmasıdır (Gözler, 2017).

Hak kavramını tanımlamak için kullanılan kişi kavramı ise; esas itibari ile hukuki bir kavramdır. Çünkü hangi varlıkların haklara sahip olabileceği ve borç altına girebileceği hukuk düzeni tarafından belirlenmektedir. İnsanların yanında hukuk düzeni tarafından öngörülen koşulları yerine getiren insan toplulukları ve mal toplulukları da kişi olarak kabul görür. Bu bilgiler doğrultusunda kişilik kavramı hak ehliyetini ifade eder. Bu anlamı bakımından kişilik özü itibariyle kişi kavramıyla aynı anlama gelir. Başka bir ifadeyle, kişilik kişiye bağlı ve yasalarla koruma altına alınan tüm fiziki, manevi ve hukuki değerleri içerir (Öcal, 2017).

Hak, hukuken haklara sahip olma borç altına girme ehliyetidir. Bu kapsamda hayvanlar açısından tam bir hak kavramından bahsetmek pek mümkün değildir. Bu noktada "hak" ve "hayvan hakkı" kavramlarının birbiri ile aynı olmadığını hak sahibi olmak için gerekli iradenin hayvanlarda var olmadığını ya da henüz kanıtlanmış bilimsel bir veri olmadığı için bu konuda kabul görmediğini söylemek doğru olacaktır (Cumalıoğlu, 2017). Hak ve hayvan ilişkisi böyle iken hayvan hakları, hayvanların insanların çıkarları için var olmadıkları, tam ve bütün olarak yaşam hakkına sahip oldukları savına dayanır. Hayvan gönenci ise, hayvanların uygun koşullarda insan çıkarları için kullanılabileceğinden bahseder. Bu durumda sırf insanlara besin üretebilmek için hayvan kesimlerinin yanlış olduğu sonucuna varılır (<https://www.thoughtco.com> , ... , Issues , AnimalRights17.07.2019).

Hayvan hakları insanların empati yapmaları hayvanların birer canlı olarak kabul edilmesi ve acıya şiddete istismara maruz kalmaması adına gündeme gelmiştir. Buradaki hak kavramı hayvanları insanlarla eşit konuma getirmez. İnsanların sahip olduğu ve

anayasalarda yer alan vatandaşlık hakkı konut hakkı yahut yine insana has olan oy kullanma hakkı gibi haklar değildir. Hayvanların özgürce yaşamlarına devam etmeleri ticari birer meta haline getirilmemesidir (Taylor ve Signal, 2005).

Hayvan Haklarının Tarihsel Gelişimi

İnsanların hayvanlarla ilgili algısı ve bakış açısı inanç, dini öğretiler ve filozofların yaklaşımı ile şekillenmiştir. Din öğretilerinde hayvanların kutsal bir amaçla kurban edilebileceğinden bahseder. Kant ve Aristo gibi filozoflar ise hayvanların insanlar için yaratıldığını ve insanlar tarafından istenildiği gibi kullanılabileceğini ifade ederler. 18. Yüzyıla gelindiğinde hayvanlar tıbbi deneylerin odağı haline gelmiş ve yine aynı filozoflar hayvanların iradesiz oldukları, acı çekme yetilerinin olmadıklarını iddia ederek bu deneylerde etik bir sakınca olmadığını savunmuşlardır. Bu bağlamda hayvanlara deney amaçlı acıya maruz bırakan bir grup ile Jeremy Bentham gibi hayvanların doğanın bir parçası olduğunu ve acı çektirmenin etik olmadığını savunan bir grup hayvan sever karşı karşıya gelmiştir (Yaşar ve Yerlikaya, 2004).

Modern anlamda hayvanların hukuki kimliğine ilişkin ilk düzenlemeler hayvanlar üzerinde yapılan deneylerin etik olmayan koşullarda gerçekleştirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Descartes gibi pek çok filozof hayvanların acı çekme potansiyeli olmadığını iddia etmiş ve hiç bir uyuşturucu madde kullanılmadan canlı hayvanlar üzerinde yapılan deneylerde pek çok hayvan yoğun acıya maruz bırakılmış ve bu koşullar altında can vermiştir (Ergün, 2010).İngiliz filozof Jeremy Bentham acı çekebilen haz duyabilen tüm canlıların hak sahibi olduğunu iddia etmektedir (Çalışkan, Aydın ve Aslander, 2014). Bu bağlamda İngiltere'nin kolonisi olan Massachusetts kolonisinde 1641 yılında hayvan haklarına ile ilgili bir dizi yasal düzenleme yapılmıştır. İnsanların yararlandığı hayvanlara kötü davranılmaması ile ilgili bir yasa genel bir hayvan hakkı koruma yasası olmamakla birlikte ilk olması itibari ile öncüdür(Yılmaz, 2002).

Almanya'da 1871 tarihli bir ceza yasasında hayvanlara işkence kötü muamele ve acı çektirmek yasaklanmıştır(Yılmaz, 2002). Yine Almanya'da Hitler'in "Yeni Reich'ta hayvanlara karşı eziyete yer olmayacaktır" sözlerinden feyz alınarak 24 Kasım 1933'de çıkarılan yasa ile tarihte ilk kez hayvanların insanlar için var olmadığı, tabiatın bir parçası olarak korunması gerektiği belirtilmiştir (Yaşar ve Yerlikaya,2004). Ayrıca Almanya'da Hitler döneminde 1933'de yapılan düzenlemelerde, bayılmadan hayvan kesimi yasaklanmıştır(Yılmaz, 2002).

Bu gelişmeler ışığında bir değerlendirme yapmak gerekirse birçok ülkede hayvanların yaşam koşullarını insanların vicdanına bırakan eylemler tarih boyunca tepki toplamış farklı ülkelerde benzer çıkış noktalarından hareketle bir takım gelişmeler yaşanmıştır. Deneyler ve hayvanların acı çekmediğine olan inançla belki de bu durumu kabul ederek bilinçli acı çektirme eylemleri hemen her ülkede tepki toplamıştır.

Bu konuda yaşanan diğer bir gelişme; Louis Pasteur 'un hayvanlar üzerinde yaptığı çeşitli deneylerdir. Hastalıklara neden olanın mikroorganizmalar olduğunu keşfetmesi hayvanları deneylerin odak noktası haline getirmiştir. Acı çekme noktasında ise, hayvanların da sinir sistemleri olduğu ve insanlar kadar acı çekme potansiyeli olduğu farklı olarak insanlar kadar bu durumu yansıtamadıkları göz ardı edilmiştir. (M.Balkan ve A.Balkan, 2013). Diğer taraftan hayvanlara sadece insanların ihtiyaçlarını karşılaması beklenen araç olarak bakılması, etinden sütünden faydalanma ve besine dönüşmesi amacıyla gereken forma çok da etik olmayan koşullarda ulaşılması, gıda elde etmek için hayvanların yetiştirilip daha sonra öldürülmesi, canlı olarak görülmemesi daha çok makinalaştırılması gelinen noktanın sorgulanmasına neden olmuştur (Singer, 1989).

Bu gelişmelerin etkisi ile pek çok düşünür ve hayvan sever harekete geçmiş hayvanların maruz kaldıkları uygulamaları ahlaki ve etik açıdan değerlendiren yazılar yayımlamaya başlamışlardır.Bunlar arasında, Nobel Barış ödülü sahibi Fransız Albert Schweitzer'in Yaşama Saygı Etiği (TheEthics of Reverencefor Life, 1952), Ryder'in Bilimin Kurbanları (Victims of Science, 1970) hayvan hakları aktivisti olan Avustralyalı filozof Peter Singer'in Hayvanların Özgürleştirilmesi(Animal Liberalini, 1975),Amerikalı filozof TomRegan'ın

Hayvan Hakları Lehine Savunma(The Case forAnimalRights, 1983) isimli eserleri ve bilimsel makaleleri, son dönemlerde bu yazarlara makaleleri ile katılan Tannenbaum ile hayvan-insan ilişkileri, hayvan hakları kavramları tekrar tekrar sorgulanmıştır (Yaşar ve Yerlikaya,2004).

Bilimsel araştırmalarda kullanılan hayvan sayısı 1970'lere kadar hızla artmaya devam etmekteyken bu tarihten itibaren hayvan hakları aktivistlerinin çabaları, bu yöndeki hareketlenmenin ve yasal düzenlemelerin etkisi ile yüzde elli azalma göstermiştir. Burada en büyük etken hayvan hakları savunucularını etkin rol üstlenerek kamuoyu oluşturmasıdır ve bu noktada pek çok bilim insanı destek vermiştir (M. Balkan ve A.Balkan, 2013). Yine Avrupa'da ve Amerika'da çıkarılan yasalarda hayvanların çıkar ve yararına düzenlemeler yapılmıştır. Bunlardan en önemlisi pek çok ülke tarafından kabul edilen Hayvan Hakları Bildirgesi'dir.

Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi

“Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi 15 Ekim 1978 tarihinde Paris'teki UNESCO Merkezi'nde törenle ilan edilmiştir. Metin 1989 yılında Hayvan Hakları Birliği tarafından tekrar düzenlenerek 1990 yılında ilan edilmiştir.

1. Bütün hayvanlar yaşam önünde eşit doğarlar ve aynı var olma hakkına sahiptirler.
2. Bütün hayvanlar saygı görme hakkına sahiptir. Bir hayvan türü olan insan öbür hayvanları yok edemez. Bu hakkı çiğneyerek onları sömüremez. Bilgileri hayvanların hizmetine sunmakla görevlidir. Bütün hayvanların insanca gözetilme, bakılma ve korunma hakları vardır.
3. Hiçbir hayvana kötü davranılamaz, acımasız ve zalimce eylem yapılamaz. Bir hayvanın öldürülmesi zorunlu olursa, bu bir anda acı çektirmeden ve korkutmadan yapılmalıdır.
- 4.Yabani türden olan bütün hayvanlar, kendi özel doğa çevrelerinde karada, havada ve suda yaşama ve üretme hakkına sahiptir. Eğitim amaçlı olsa bile özgürlükten yoksun kılmanın her çeşidi bu hakka aykırıdır.
5. Geleneksel olarak insanların çevresinde yaşayan bir türden olan bütün hayvanlar uyumlu biçimde türüne özgü yaşam koşulları ve özgürlük içinde yaşama ve üreme hakkına sahiptir.
6. İnsanların yanlarına aldıkları bütün hayvanlar doğal ömür uygunluklarına uygun sürece yaşama hakkına sahiptir.
7. Bütün çalışan hayvanlar iş süresi ve yoğunluğunun sınırlandırılması ve güçlerini arttırıcı bir beslenme ve dinlenme hakkına sahiptir.
8. Hayvanlara fiziki veya psikolojik bir acı çektiren deneyler yapmak hayvan haklarına aykırıdır. Tıbbi, bilimsel, ticari ve başkaca biçimlerdeki her türlü deneyler için de durum böyledir.
9. Hayvanlar beslenmek için yetiştirilmişse de bakılmalı, barındırılmalı, taşınmalı, ölümü de acı çektirilmeden ve korkutmadan olmalıdır.
10. Hayvanlardan insanların eğlencesi olsun diye yararlanılamaz, hayvanların seyrettilmesi ve hayvanlardan yararlanılan gösteriler insan onuruna aykırıdır.
11. Zorunluluk olmaksızın bir hayvanın öldürülmesi yaşama karşı suçtur.
12. Çok sayıda yabani hayvanın öldürülmesi demek olan her davranış bir soykırım, yani suçtur.
13. Hayvan ölümüne de saygı göstermek gerekir. Hayvanın öldürüldüğü şiddet sahneleri sinema ve televizyonda yasaklanmalıdır.
14. Hayvanları koruma ve savunma kuralları, hükümet düzeyinde temsil olunmalıdır. Hayvan hakları da insan hakları gibi yasayla korunmalıdır” (Hayvan Hakları Bildirgesi, 2019).

Hayvan Refahı

2003'te Avrupa Konseyi, Amerika Birleşik devletleri ve Saipan ülkelerinin katılımı ile gerçekleşen Manila Konferansı'nda Hayvan Refahı Evrensel Bildirgesi kabul edilmiştir. Bu bildirme Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi'nden farklıdır. Hayvan gönenci için yöneldiği temel ilkelerde; hayvanların uzun süre besinsiz, susuz bırakılmaması, uygun barınma şartlarının sağlanması, acıya maruz kalmaktan ve yaralanmalardan korunması, yaralanırlarsa tıbbi destek verilmesi, hayvanların doğalarının gerektirdiği gibi davranışlarını sergileyebilmeli, stres ve korkuya maruz kalmamasından bahsedilir(bizimsokagincocuklari.com/wp-content/uploads/2015/05/EREN-ALPYÜRÜR.pdf).

Uluslararası Hayvan Hakları Örgütleri

Uluslararası hayvan örgütleri incelemesi yapılırken bazı temel örgütlerin incelenmesi ile yetinilmiştir.

1. Animal liberationfront (ALF)

Hayvan Kurtuluş Cephesi, 1976 yılında İngiltere' de kurulmuştur. Vejetaryen veya vegan olan ve örgüt amaçlarına uyan insanların dâhil olabileceği bu örgütün amaçları hayvanların acı ve işkenceye maruz bırakılması özgürlüklerinin kısıtlanması durumunda, acı çekmelerini önleyerek onları doğal ortamlarına yahut iyi koşullarda olabilecekleri yerlere yerleştirmek, gerekirse hayvanları kötü amaçlarla kullanan fabrika ve türevleri iş yerlerine ekonomik zarar vererek faaliyetlerini engellemektir (<https://www.haytap.org/tr/the-animal-liberation-front-alf>, 2019)

2.Ifaw

Uluslararası Hayvan Refahı Vakfı 1969'da Brain Davias tarafından kurulmuştur. En önemli söylemleri “ AllTogetherNow” yani “Şimdi Hep Birlikte”olan örgüt balinalardan fillere köpeklere kadar pek çok hayvan türü için çalışmalar yapıyor ve bunu yaparken tek bir hayvanın hayatını kurtarmış saymıyor kendini. Örgüt üyeleri, bir aileyi birleştirmekten bir soyu kurtarmaktan daha da fazlası gezegeni kurtarmaktan bahsediyor, her hayvan bir türün parçasıdır ve bu inançla eylemlerine devam ediyor. 2000 yılında günümüze pek çok faaliyette bulunan örgüt altı kıtada ve üç okyanus arasında 275.000 den fazla hayvan kurtarmıştır (<https://www.ifaw.org/>, 2019).

3.World AnimalProtection

İlk olarak 1950 yılında Dünya Hayvanları Koruma Federasyonu adıyla kurulmuştur. 2014 yılında ise bugün ki adını almıştır. Hayvanların korunmaya ihtiyaç duyduğu pek çok yerde çalışmalar yapan örgüt 2010Haiti depremi sonrası 70.000 den fazla hayvanın tedavisini üstlenmiştir. Afet çalışmalarından küresel eylem planlarına kadar pek çok konuyu içine alan hayvanların olduğu her alanda var olmayı amaçlayan örgüt tüm dikkatini korunmaya muhtaç canlılara vermiştir (<https://www.worldanimalprotection.org/>,2019)

4.Humane SocietyInternational (HSI)

Merhametli İnsanlar Topluluğu1991 yılında ABD'de kurulmuştur.Bu topluluğun amacı tüm dünyada hayvanları korumak, insanları bu noktada teşvik etmek, hiçbir hayvan türünü ayırmadan vahşi yaşamdan deneylerde kullanılan hayvanlara kadar bütün havanların refahını gözetmek ve zulme uğramalarına engel olmaktadır (<https://www.hsi.org/>, 24.07.2019).

5.World Wildlife Fund (WWF)

1961 yılında İsviçre'de kurulan örgütün ilk başkanı Prens Bernhard'tır. 2001 yılında Türkiye'de de kurulan örgüt birçok ülkede ulusal ve uluslararası çalışmalar yürütmektedir. Logosu pandadır (<https://www.worldwildlife.org/>, 24.07.2019). 100 den fazla ülkede çalışmalar yürüten doğal yaşamı koruma örgütü, aynı zamanda biyolojik

çeşitliliği korumayı amaçlamaktadır ve bu noktada küresel çapta çalışmalar yaparak ulusüstü statü kazanmıştır (www.wwf.org.tr/,2019).

6.Hayvan Hakları Aktif Güç Birliği Platformu (HAYTAP)

Türkiye'de kurulan platform 2008 yılında tüzel kişilik kazanmıştır. Hayvanların hakları ve çıkarları doğrultusunda çalışmalar yürüten platform gerekli hallerde hukuki girişimlerde de bulunur. HAYTAP gönüllüleri yalnızca hayvanlarla ilgilenmez doğal yaşamın içerisinde bulunan tüm canlı türleri, bitkiler, sulak alanlar ve ekosistemi etkileyen pek çok konu ile geniş ölçekli bir bakış açısı ile ilgilenir (https://www.haytap.org/, 2019).

7.Sea Shepherd

Denizlerde yaşayan canlı türlerini korunmasını amaçlayan örgüt, bu canlıların doğal yaşamlarını sürdürebilmeleri için eylemlerde bulunmaktadır. Plastikler ve denizlere bırakılan insan atıklarından türlerin zarar görmesini engellemek, temiz bir yaşam alanı sağlamak amaçları arasındadır. Tüm canlıların insanlar gibi refah içinde özgür bir habitata sahip olmasigerektiğini savunan gönüllüler, gezegeni kurtarmanın yolunun bu olduğunu ve eylem planlarına denizlerden başladıklarını ifade etmektedirler (https://www.seashepherdglobal.org/, 2019).

8.People ForTheEthicalTreatment Of Animals (PETA)

6.5 milyondan fazla gönüllüye sahiptir ve bu özelliği ile dünyadaki en büyük hayvan hakları örgütüdür. Hayvanlarla ilgili odak noktaları, hayvanların laboratuvar deneylerinde kullanılması, fabrikalarda gıda tedariki için yapılan uygulamalar, giyim endüstrisinde ticari meta haline gelen hayvanların yaşamlarına kastedilmesi ve eğlence amaçlı kullanılmasıdır. Örgüt çalışmalarını, toplumu bilinçlendirme ve hayvan hakları konusunda eğitime, araştırma ve incelemelerle durum tespiti yapma, yasalarla koruma altına alma, aktivistlerce kamuoyu oluşturma şeklinde yürütmektedir (www.petafoundation.org/, 2019).

9. People'sDispensaryForSick Animals (PDSA)

Hasta Hayvanlar İçin Halk Bakım Evi1917 yılında Londra'da Maria Dickin tarafından kurulmuştur. Evcil hayvanların ücretsiz tedavisin yapıldığı bir ortam oluşturulmuştur. Maria Dickin hayvan gönenci konusunda İngiltere'de büyük bir yatırıma imza atmış ve yüzyılı aşacak bir vizyon sağlamıştır. PDSA veteriner hemşirelerin eğitimi ile birebir ilgilenirken hayvanlar için hayır fonları oluşturmuştur (https://secure.pdsa.org.uk/stories/our-history/, 2019). PDSA'nın amacı klinik ücreti ödeyemeyecek evcil hayvan sahiplerine ücretsiz tedavi ve bakım desteği sağlamaktır (https://www.pdsa.org.uk/, 2019).

Türkiye'de Hayvan Hakları 'nın Tarihsel Gelişimi

Türkler tarih boyunca hayvanlar ile içiçe bir yaşam tarzını benimsemiştir. Yük taşıma ticaret yapma besin olarak faydalanma noktasında ihtiyaç doğrultusunda hayvanları kullanmışlardır(bizimsokagincocuklari.com/wp-content/.../05/Hayvan-Hakları-ve-Siyasi-Arena.pdf,2019).

Yasal gelişmelere baktığımızda ise; Bursa, Edirne, İstanbul İhtisab kanunlarında hayvanları koruma niteliği taşıyan maddeler mevcuttur. Bursa İhtisab Kanunu'nda nalbant hayvanın sakatlanmasına neden olursa tımarını ve bakımını yaparak, yem vererek iyileşmesine katkıda bulunmalı idi. Nalsız at çalıştırmak yasaktı ve katır ve hayvan çalıştırma ile ilgili maddeler mevcuttu. Edirne İhtisab Kanunu'nda ise eşek, deve ve katırlara ilişkin yük taşımakonusunda bu hayvanları kapsayan ve koruyan maddeler söz konusuydu (Gürler ve Osmanağaoğlu, 2009).

İstanbul'da kurulan ilk modern belediye şubesi olan "Altıncı Daire-i Belediye" tarafından uygulanmak üzere 1859 yılında hazırlanan "Sokaklara Dair Nizamname 'de mezbahalarda hayvan kesimi,kasaplık, kesilen hayvanların satılması ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır (Seyitdanlıoğlu, 1996). Vilayet Belediye Kanununu (1877) yasaklanan uygulamaları içeren 62'inci maddesinde, hayvanlara ilişkin olarak; Hasta

koyun, kuzu, sığır, danalar ile av kuşları, tavuk, hindi kaz gibi kuşların yaşam hakları ile ilgili düzenlemeler yapılarak hayvan hakları daha geniş bir perspektiften incelemeye alınmıştır ve sokaklarda hayvan koşturmak ve yük hayvanlarına binmek ve hayvanları darp etmek ve hayvanlara tahmil olunan kereste ve demirlerin uçları yerlerde sürüklenerek götürülmek ve fener olmayan sokaklarda geceleri yük taşımak ve sakat hayvanlara yük yükletmek ve sağlam olan yük beygirlerine yüz yirmi ve merkeplere altmış kıyyeden ziyade yük tahmil etmek yasaklanmıştır. Ayrıca Meşrutiyetin ilanından önce İstanbul sokaklarında çok miktarda ve serbestçe gezen köpeklerin, 1908-1909 tarihlerinde “Cem’iyyet-i Umumiye-i Belediye” kararıyla toplatılarak Hayırsız Adaya gönderildiği bilinmektedir (Gürler ve Osmanağaoğlu, 2009).

Türkiye Cumhuriyeti döneminde ise hayvanların korunması amacı ile oluşturulan ilk topluluk;Robert Koleji öğretmen ve öğrencileri tarafından oluşturulan Şefkat Kolları’dır. 1912 yılında ise boğa güreşleri ve Hayırsız Ada’ ya bırakılan hayvanlar toplumunda tepki oluşturmuş hayvanları koruma konusu bir dernek kurma fikri ile birleşmiştir.İngiltere Büyükelçisinin eşi LadyLowther’ın katkıları ile “İstanbul Himâye-i Hayvanat Cemiyeti”, 1912’de İstanbul’da, “Altıncı Daire-i Belediye”bünyesinde kurulmuştur (Melikoğlu, 2009: 38). Daha sonra cemiyet Atatürk’ün talimatı ile 1923 yılından itibaren “Türkiye Hayvanları Koruma Derneği” adı ile faaliyetlerini yürütmüştür (Yerlikaya ve Yaşar, 2004). Türkiye Hayvanları Koruma Derneği faaliyetlerini hayvanların yaşam haklarını tanıtmak ve bu hakları yasal güvence ile koruma altına alarak hayvanlara karşı suç işlenmesini önlemeyi hedeflemiştir. Cumhuriyet dönemi hükümet hayvancılık ve hayvan hastalıklarına ilişkin düzenlemelere önem vermiştir. 1926’da Şişli’de köpekler için oldukça büyük bir barınak kurulmuştur (Melikoğlu, 2009).

Türk tarihindeki bahsi geçen düzenlemelere bakıldığında yasalarda hayvanlarla ilgili dolaylı bir korumanın varlığı dikkat çekmektedir. Doğrudan hayvan başlıklı ilk yasa 1932 yılında çıkarılan “Hayvanları Nasıl Koruyabiliriz” başlığı ile parlamentoya sunulan yasa tasarısıdır. Bu tarihten sonra bir takım çalışmalar yapılmaya devam etmiştir (Özen, 2017).

“Hayvan refahı” ve “hayvan hakları” kavramları modern hukuk kuralları içerisinde 1970’li yıllardan itibaren kullanılmaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren hayvan hakları konusunda çalışmalar hız kazanırken her ülkenin yasal mevzuatında yer almaya başlayan hayvan hakları konusu politik bir önem kazanmaya başlamış Avrupa Birliği mevzuatında da ayrıca yer almıştır(Gölcü, Melikoğlu ve Aksoy, 2016). Bu dönemde artan sanayileşme ile hayvanların besinsel üretimi, deneysel amaçlarla veya hedonik düşüncelerle hayvanların kullanımı ve acımasız tekniklerle bu sürecin ilerlemesi kamuoyu vicdanını rahatsız ettikçe, hükümetler legal düzenlemelere ağırlık vermeye devam etmişlerdir (Gürler ve Osmanağaoğlu, 2009). 1975’te Doğal Hayatı Koruma Derneği kurulmuştur. İleriki yıllarda Hayvanların Yaşam haklarını koruma Derneği, Doğal Hayatı Koruma Vakfı, Çevre ve Sokak Hayvanlarını Sevenler Derneği gibi pek çok dernek, kuruluş ve etik kurullar Adana, İstanbul, Mersin, Muğla, Bodrum gibi pek çok ilde kurulmuştur (Yaşar ve Yerlikaya,2004).Ancak hayvan refahı noktasında 1999 yılı Türkiye için oldukça önemlidir. Avrupa Birliği’ne aday ülke statüsünün resmiesmesi ile Avrupa Birliği ile uyum sürecine giren Türkiye, hayvan hakları konusunda da çalışmalarını hızlandırarak entegre dönemine girmiştir (Özen, 2017).

Türk Hukukunda Hayvan Hakları ile İlgili Yasal Düzenlemeler

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası 56. Maddede “herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.” ve 169. Madde, “Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi devlete aittir. Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasî propaganda yapılamaz; münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla

işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz.” hükümleri ile dolaylı olarak hayvanlara yönelik düzenlemeler içermektedir. Bu maddelerde doğal yaşam, çevre ve ormanların korunması ile doğal yaşamın parçası olan hayvanların da habitatları koruma altına alınmaktadır.

Türk Ceza Kanunu'nun 151. Maddesinde haklı bir sebep olmaksızın sahipli hayvanı öldüren, işe yaramayacak hale getiren değerini azaltan kişi hakkında 4 aydan 3 yıla hapis veya adli para cezası öngörülmüştür. Bu madde hayvan mal statüsündedir ve sahibinin talebine bırakılmıştır 181 ve 182. Maddelerde atıkların çevreye verdiği zararlara ilişkin hükümlerle bağıntılı olarak bu zararın hayvanların çeşitli hastalılara yakalanmasına sebebiyet vermesi, üremelerinde ve doğal yapılarında hasar bırakacak etkiler yaratması halinde yine ilgili kişilere hapis cezası veya para cezası öngörülmüştür (5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu).

Borçlar kanununda ise 375, 376, 377. Maddelerde; hayvan taşınmazla birlikte kiralanana eşya olarak kabul edilir ve kiralananın bir takım sorumluluklarından bahsedilir. Aynı zamanda sokakta hayvan besleyen kişilerle ilgili bir madde mevcuttur ve hayvanın verdiği herhangi bir zarardan sorumlu tutulmasıyla ilgilidir (Cumaloğlu, 2017).

Türk Medeni Kanunu ve Kabahatler Kanunu'nda hayvan eşya olarak kabul edilir ve kabahatler kanununda hayvan ihlali suç kapsamında değil kabahat kapsamındadır ve yalnızca idari para cezası öngörülür.

Genel olarak bir değerlendirme yapıldığında hukuk sisteminin insan temelli olduğu insan dışında taşınır taşınmaz canlı cansız varlıkların eşya olarak kabul edildiği görülmektedir. Bu kapsamda hayvanlar insana ait ya da insan için var olan insanın inisiyatifinde olan varlıklar olarak kabul görür (Özgür, 2010).

5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu

Türkiye'de hayvan haklarına dair en kapsamlı yasal düzenleme 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'dur. Yasa hayvanları kategorize ederek çeşitli haklar gözetmektedir. Bu bağlamda; hayvanların korunması rahat yaşaması, her türlü mağduriyetlerinin önlenmesi amaçlanmaktadır. Hayvan ticaretinden kesimine tıbbi amaçlarla kullanılan hayvanlardan deney hayvanlarına, av hayvanı süs ve ev hayvanı, sahipli sahipsiz gibi ayrımlarla hayvanlara dair pek çok konuda hak ve yasaklar içeren düzenlemeler mevcuttur. Bu konuda yetkili bakanlık ise Çevre ve Orman Bakanlığı'dır. Yasanın 14. Maddesi Hayvanlar ile ilgili yasaklar bahsetmesi nedeniyle önemlidir. Bu maddeler:

“a) Hayvanlara kasıtlı olarak kötü davranmak, acımasız ve zalimce işlem yapmak, dövmek, aç ve susuz bırakmak, aşırı soğuğa ve sıcağa maruz bırakmak, bakımlarını ihmal etmek, fiziksel ve psikolojik acı çektirmek.

b) Hayvanları, gücünü aştığı açıkça görülen fiillere zorlamak.

c) Hayvan bakımı eğitimi almamış kişilerce ev ve süs hayvanı satmak.

d) Ev ve süs hayvanlarını on altı yaşından küçüklere satmak.

e) Hayvanların kesin olarak öldüğü anlaşılmadan, vücutlarına müdahalelerde bulunmak.

f) Kesim hayvanları ve 4915 sayılı Kanun çerçevesinde avlanmasına ve özel üretim çiftliklerinde kesim hayvanı olarak üretimine izin verilen av hayvanları ile ticarete konu yabani hayvanlar dışındaki hayvanları, et ihtiyacı amacıyla kesip ya da öldürüp piyasaya sürmek.

g) Kesim için yetiştirilmiş hayvanlar dışındaki hayvanları ödül, ikramiye ya da prim olarak dağıtmak.

h) Tıbbi gerekçeler hariç hayvanlara ya da onların ana karnundaki yavrularına veya havyar üretimi hariç yumurtalarına zarar verebilecek suni müdahaleler yapmak, yabancı maddeler vermek.

ı) Hayvanları hasta, gebelik süresinin 2/3'ünü tamamlamış gebe ve yeni ana iken çalştırmak, uygun olmayan koşullarda barındırmak.

j) Hayvanlarla cinsel ilişkide bulunmak, işkence yapmak.

k) Sağlık nedenleri ile gerekli olmadıkça bir hayvana zor kullanarak yem yedirmek, acı, ıstırap ya da zarar veren yiyecekler ile alkollü içki, sigara, uyuşturucu ve bunun gibi bağımlılık yapan yiyecek veya içecekler vermek şeklindedir(5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu).”

Bu yasakların yaptırımları ise 200 TL ile 6000 TL arasında öngörülen idari para cezasıdır. Kanunun 6. Maddesi ise sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların çalıştırılması, bakımı ve bu konuda yetkili birimlerden bahsetmektedir(5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu).

Türkiye’de hayvan hakları ile ilgilenen pek çok kuruluş ve yapılanma mevcuttur. Haykonfed, Haciko, Haytap, Hayvanlara Adalet Derneği gibi hayvan sever aktivistlerce kurulmuş hayvanlar için mücadele eden dernek ve kuruluşlar birçok şehirde çalışmalar yapmakta bağışlarla hayvanların yaşam mücadelesine destek vermektedir. Bu bağlamda Hayvan Haklarını Koruma Kanununun yetersizliğine dikkat çekerek uygulamada yaşanan eksikliklere vurgu yapmaktadırlar. Yeni kanun çıkması noktasında kamuoyu yaratmaya çalışan bu kuruluşların aktivistlerinin ortak yargısı yasa ve uygulamada var olan eksiklik ve etkin olamama durumunun ortaya koyulması ve bu noktada yeni yasanın bir an önce çıkmasıdır. Aktivistlere göre mevcut yasada hayvanlarla ilgili görevli birimlerin hangi kurallar dahilinde hareket etmeleri gerektiği belirtilirken bu kurallar dahilinde görevini yerine getirmeyen kimseler hakkında nasıl yaptırımların uygulanacağını belirtmemesi büyük bir boşluk yaratmaktadır. Bu anlamda yeni bir yasanın yapılmasının ve gerekli önlemlerin alınmasının önemi vurgulanmaktadır (HAYKONFED Resmi Sitesi).

Hayvan istismarlarının hızla artmasına karşılık Türkiye Büyük Millet Meclisine bağlı Hayvan Hakları Araştırma Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyon Ak Parti, CHP, MHP, İYİ Parti gruplarının ortak noktada birleşmesi ile kurulmuş hayvan istismarlarının önlenmesi için çalışmalar yapmayı hedeflemiştir (NTV Haber, 11.08.2019). 5199 Sayılı Hayvan Hakları Kanun değişikliği için sunulan yasa teklifi bu komisyonda sivil toplum kuruluşlarının da katılımı ile görüşülmüştür. CHP’nin Meclise sunduğu yeni kanun teklifinde eskisinden farklı olarak; 5199 sayılı kanunun adının değiştirilerek “Hayvan Hakları Kanunu” olması, süs hayvanı ibaresinin kanundan çıkarılması, işlenen suçlara uygulanan yaptırımların yalnızca cüzi miktarda idari para cezası olmaktan çıkarılarak arttırılması yönünde bir takım maddeler yer almaktaydı (Duvar Gazetesi, 11.08.2019). Komisyonun kabul ettiği yeni kanun teklifinde yer alan değişikliklere bakıldığında; ev hayvanı satan ya da sahiplenen kişilerin bu amaçla açılmış eğitim programlarına katılmaları öngörülmüş, sahipsiz ya da güçten düşmüş hayvanların kısırlaştırma, tedavi, iyileştirme işlemlerinden sonra alındıkları yere bırakılması hükmü yeni teklifte yer almamış, bunun yerine kısırlaştırma, tedavi aşamalarından sonra kaydedilen hayvanların sahiplendirilmesi, sahiplendirilemiyorsa halkın çoğunlukta olduğu alanlar hariç alındıkları yerlere bırakılması esas alınmıştır. Eski kanunun 9. Maddesine ek olarak deney hayvanları ile ilgili ithal-ihraç ve bilimsel araştırmalar izne bağlanmış AB’nin bu konudaki uygulama ve bildirimleri esas alınmıştır.

“Bir hayvan; acı, ıstırap ya da zarar göreceği şekilde, film çekimi, gösteri, reklam ve benzeri işler için kullanılamaz.” maddesi yeni kanun teklifinde yer almamıştır. “Hayvanlarla ilgili yasaklar” başlıklı maddede yapılan ek ve değişikliklere bakıldığında; “Sahipli hayvanları kasten başıboş bırakmak” maddesi ile “kas ve çene yapısı güçlü, tehlike arz edebilecek hayvanları ağızlıksız ve tasmaşız dolaştırmak” ve “sokaklardaki ve bakım evlerindeki kedi ve köpekler üzerinde deney yapmak” maddeleri eklenmiştir.

19. madde de ise bakım evi, iyileştirme ve kısırlaştırma işlemleri için ilçelerde “nüfusu 100 binin üzerinde olan” ibaresi yer almaktadır. Geçici madde olarak yapılan bir eklemede ise yeni sirk ve yunus parklarının kurulması yasaklanmıştır.

5199 sayılı mevcut kanunda yer alan “PitbullTerrier, Japanese Tosa gibi tehlike arz eden hayvanları üretmek; sahiplendirilmesini, ülkemize girişini, satışını ve reklamını yapmak; takas etmek, sergilemek ve hediye etmek” maddesi yeni kanun teklifinde yer almamaktadır (HAYKONFED Resmi Sitesi, 12.08.2019).

2019 yılının kasım ayında komisyon konuyla ilgili çalışmalarını tamamlayarak bir rapor hazırlamıştır. Bu rapora göre; hayvan haklarını savunmanın temelde eğitimle mümkün olduğuna, hayvan sevgisinin ders olarak okutulması gerektiğine vurgu yapan komisyon üyeleri hazırladıkları raporun hayvan hakları konusunda dönüm noktası olduğunu düşünmektedirler (Yeşil Gazete, 12.01.2020). Raporda hayvan hakları ile yaşanan sorunlara çözüm getirmek için çeşitli öneriler sunulmuştur. Hayvanlara yönelik şiddet, istismar vakalarında cezaların arttırılması ve uygulanması, bu vakaların kanunda yer alan tanımının “kabahat” kavramı ile değil, “suç” kavramı ile tanımlanması ve cezaların bu suçları caydırıcı nitelikte olması önerilmektedir. Belediye yasalarına eklemeler yapılarak belediyelerin bu konudaki görevlerinin arttırılması ve görevini yerine getirmeyen belediyeler ile ilgili cezai işlem başlatılması gerektiği, barınakların sayı ve kapasite olarak eksik olduğu, gerekli düzenlemelerle belediyelere fon ayrılarak bu eksikliklerin giderilmesi gerektiği iddia edilmiştir. Hayvanlara yönelik suçlarla mücadele edilmesi için Hayvan Hakları Polisi adı ile yeni bir birim oluşturulması önerilmiş, serbest yaşayan hayvanlar ile ilgili beslenme odaklarının oluşturulması ve bu noktalarda gerekli güvenlik önlemlerinin alınması raporda yer alan maddelerdendir (Milliyet Gazetesi ve Yeşil Gazete, 13.01.2020).

Yerel Yönetimler

Yerel yönetimler; merkezi idareden farklı olarak yerel özerkliğe sahip, organları o mahalde yaşayan vatandaşlarca seçilen, mahalli müşterek ihtiyaçları karşılamayı amaçlayan, demokratik, hesap verebilen, şeffaf birimlerdir. Demokratik toplum düzeninin gereği olarak; dilek ve şikâyetlerini dile getirebilen halk etkin ve verimli hizmet almak için hizmet sunacak karar organlarını seçerek katılımcı bir rol üstlenir. Yerel yönetimler bu noktada yerel sorunları kaynağında tespit edip çözüme yetisine sahiptir. Vatandaşın yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve kalitesinin yükseltilmesi yerel yönetim birimlerinin görev alanına girmektedir (Öztaş ve Zengin, 2011; B. Henden ve R. Henden, 2005; Pustu, 2005).

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu yerel yönetimleri; “Yetkileri belirli bir coğrafi alan ve hizmetlerle sınırlı olarak kamusal faaliyet gösteren belediye, il özel idaresi ile bunlara bağlı veya bunların kurdukları veya üye oldukları birlik ve idareler” olarak tanımlar (5018 Sayılı Kamu Mali ve Kontrol Kanunu, 12.08.2019).

Belediye

Türkiye’de belediyeleri düzenleyen iki farklı kanun mevcuttur. İlki 3 Temmuz 2005 tarihli, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 10 Temmuz 2004 tarihli Büyükşehir Belediye Kanunudur. Belediye Kanunu Türkiye’dekibütün belediyeleri kapsayan genel bir kanunken, Büyükşehir Belediye Kanunu yalnızca büyükşehir belediyeleri ile bu belediyelere bağlı ilçelerin belediyelerini kapsar (Komisyon, 2015, Belli ve Aydın, 2017: 1700). Belediyeler, mahalli idarelerin birimleri içerisinde kentlerde en etkin hizmet sunan birimlerdir ve nüfus sayısı dikkate alınmaksızın il ve ilçelerde belediye kurulması şarttır (Belli, 2019, Yıldırım, 2017, Belli ve Aydın, 2016: 403).

5393 sayılı Belediye Kanunu belediyenin tanımını, “Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi” şeklinde yapar (5393 sayılı Belediye Kanunu). Büyükşehir Belediyeleri ise mevzuatta, “sınırları il mülki sınırı olan ve sınırları içerisindeki ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayan; idarî ve malî özerkliğe sahip olarak kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisi” şeklinde tanımlanmaktadır (5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu).

Belediyelerin Hayvanlarla İlgili Görevleri

Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından çıkarılan “Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği’nde belediyelerin alması gereken tedbirler 7. Maddede yer almıştır.

“ MADDE 7 – (1) Belediyeler;

- a) Sahipsiz veya güçten düşmüş hayvanların toplatılması, kısırlaştırılması, aşılması, gerekli tıbbî bakımlarının yapılması ve işaretlenmesi, alındığı ortama geri bırakılması, sahiplendirilenlerinin kayıt altına alınmasıyla,
- b) Geçici bakımevine gelen hayvanları öncelikle Ek-2 deki Sahipsiz Hayvan Kayıt Defterine kaydederek müşahede altına almakla, gerekli tedavilerin yapılmasını, kısırlaştırıp aşılmasını ve işaretlenmesini müteakip alındığı ortama bırakmakla, geçici bakımevine gelen hayvanların sahiplenilmesi için yerel hayvan koruma görevlileri ve gönüllü kuruluşlar ile işbirliği yapmakla,
- c) Geçici bakımevinde bulunan tüm hayvanların sahiplendirilmesi için belediye ilân panoları ile belediyenin internet ortamı ve diğer tüm yayın organlarında duyuru yapılmasıyla,
- ç) Bölge ve mahallerindeki, özellikle köpekler ve kediler olmak üzere, sahipsiz hayvanların bakımları, aşılarının yapılması, işaretlenmesi ve kayıtlarının tutulmasının sağlanması, kısırlaştırılması, alındığı ortama geri bırakılması ve sahiplendirilmelerinin yapılması için hayvan geçici bakımevine gönderilmesi gibi yapılan tüm faaliyetlerde yerel hayvan koruma görevlileri ve gönüllü kuruluşlar ile belediye veteriner hekimlerinin koordinasyonunun sağlanmasıyla,
- d) Sahipsiz hayvanların beslenmesi amacıyla, bölgesinde bulunan lokanta, işyeri ve fabrikaların sahiplerinin uygun görmesi halinde işletmelerinde ve mutfaklarında oluşan hayvan beslemeye elverişli besin maddelerinin toplanmasıyla,
- e) Geçici bakımevlerinde kaldıkları süre içerisinde; kanunî istisnalar ile bulaşıcı, tedavi edilemez veya tedavi sonrası iyileşme ihtimali olmayan bir hastalığa sahip olduğuna, alındığı ortama bırakıldığında insan ve çevre sağlığını önlenemez derecede tehdit edeceğine geçici bakımevi veteriner hekimince karar verilerek rapor tutulan hayvanların en az acı veren ve en hızlı şekilde ölümünü sağlayan yöntemlerle öldürülmesiyle,
- f) Geçici bakımevlerinden kedi ve köpek almak isteyen kişi, kurum ve kuruluşlar için Ek-4 deki Sahipsiz Hayvan Edinme Formunu doldurmak, geçici bakımevi sorumlusu ya da sorumlu veteriner hekimin de onayı ile sorumlu veteriner hekimce düzenlenen sağlık karnesini vererek sahiplendirme yapılmasıyla
- g) Geçici bakımevlerinde oluşan atık ve artıkların çevre ve toplum sağlığına zarar vermesinin önlenmesiyle,
- ğ) Geçici bakımevlerinde ticarî amaçla hayvan üretiminin engellenmesiyle,
- h) Ev ve süs hayvanı ile kontrollü hayvan ve geçici bakımevlerinde ölen hayvanların, belirlenecek yerlerdeki derin çukurlara gömülerek üzeri sıkıştırılmış toprak ile kapatılması veya yakma ünitesinde yakılmasıyla ve 16/5/1986 tarihli ve 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabitası Kanununa göre enfeksiyon geçirmiş ve hastalıktan ölen hayvanların ise bünyesinde bulunan yakma fırınında yakılması veya usulüne uygun olarak kireç ile gömülmesiyle,
- ı) Ev ve süs hayvanları ve kontrollü hayvanların, Ek-1 deki Sahipli Hayvan Kayıt Defterine kayıtlarının yapılmasıyla,
- i) Ev ve süs hayvanını bulunduran hayvan sahiplerinin, ölümü ya da hayvanına bakamayacak şekilde hastalanması durumunda; hayvan sahiplerinin yakınları tarafından gerekçelerinin belediyeye bildirilmesi halinde, belediye görevlilerince hayvanları geçici bakımevlerine göndermek ya da sahiplendirmekle,
- j) Hayvan geçici bakımeviden ev ve süs hayvanı almak isteyen kişilere, Ek-4 deki Sahipsiz Hayvan Edinme Formu doldurtularak; hayvana ait bilgileri Ek-1 deki Sahipli Hayvan Kayıt Defterine kaydetmekle,
- k) Ev ve süs hayvanı satan işletme sahiplerine verilecek eğitimi organize etmekle,
- l) Yerel hayvan koruma görevlilerine verilecek eğitimi organize etmekle,

m) Bu Yönetmeliğin 50'nci maddesi gereğince el konulan hayvanların sahiplendirmesini ya da kontrol altına alınmasını sağlamakla ilgili hususlarda gerekli tedbirleri alır" (Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği, 19.08.2019).

Sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların toplatılması

MADDE 20 – (1) Sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanlar aşağıdaki esaslara göre toplatılır:

a) Belediyelerde sahipsiz veya güçten düşmüş hayvanların toplatılması için ihtiyacı karşılayacak bir toplama ekibi kurulur.

b) Belediyeler tarafından, hayvan toplama ekiplerinin kurulması, bu kişilerin ehil kişilerden oluşması ve dönemsel olarak sorumlu veteriner hekimce eğitime tutulmaları sağlanır.

c) Eziyet edilmeden toplanacak veya toplatılacak sahipsiz hayvanlar, nakliye araçlarında kafesler içerisinde geçici bakımevlerine kısırlaştırılıp ve aşılatıldıktan sonra tekrar geri bırakılmaları için nakledilir. Toplanan hayvanların nakil esnasında herhangi bir zarar görmemesi için tüm önlemler alınır.

ç) Gönüllü kuruluşlar, belediye ile işbirliği yaparak bu Yönetmelik hükümlerine uygun olarak sahipsiz hayvanları toplayabilir.

d) Sahipsiz hayvanlar öncelikle kafes ve ağ ile yakalanır. Bu metotlarla yakalamanın mümkün olmadığı durumlarda yakalama sopasıyla da yakalama yapılabilir. “

Uyuşturucu tüfek uygulamaları ile yakalama ancak veteriner hekim kontrolü altında yapılır (Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği, 19.08.2019).

Hayvan hakları noktasında Göksun İlçesi bünyesinde yapılan mülakatlar ile ilçe belediye başkanı Hüseyin Coşkun Aydın, belediye başkan yardımcısı Bahadır Bolat, ilçe kaymakamı Ejder Demir ve büyükşehir bünyesinde Tarım Kırsal ve Daire Başkanlığı Veteriner İşleri Şube Müdürü Mustafa Çılgnlı'nın görüşleri alınmıştır.

Hayvanların Korunması Haklarının Savunulması, Göksun Belediyesi Bağlamında Yerel Yönetimlerin Rolü

Hayvan hakları noktasında yapılan yasalar kadar o yasaları uygulayacak birimler de oldukça önemlidir. Yerel yönetin birimlerin merkez yasa yapıcılara oranla her ilde ve ilçede yerinden yönetim ilkesinin gereği olarak etkin olması hayvanların yaşam koşulları açısından da hayati rol oynamaktadır. Bu bağlamda Göksun ilçesinde yaşanan sorunlar ve bu sorunlara çözüm önerileri sunmak maksadıyla belediye başkanı ve başkan yardımcısıyla görüşülmüş; Göksun kaymakamının görüşlerine başvurulmuş ve bu görüşmeler ışığında Kahramanmaraş veteriner işleri şube müdürü ile görüşülmüştür.

İlçe belediye başkanı bu konudaki yaptırımlarının ve işlevlerinin kısıtlı olduğunu, daha çok büyükşehir belediyesinin yetkili olduğunu söylemiştir. Büyükşehir bünyesinde hizmet sunan veteriner işleri şube müdürü ise bu konuda belediye ilçesiyle tam anlamıyla bir koordinasyon sağlayamadıklarını söylemektedir. İlçe belediye başkan yardımcısı ile görüşülüp geniş bir perspektiften bakmak amaçlanmıştır. Başkan yardımcısından alınan bilgilere göre; ilçe belediye bünyesinde bir veteriner hekim mevcuttur. Görev alanında ise hayvan borsası ile ilgili gelişmelerin yanında hayvanların toplatılması, bakımı vardır. Sahipsiz hayvanların toplatılması noktasında büyükşehir bünyesinde hizmet sunan 7/24 esasıyla çalışan üç adet toplama ekibi mevcuttur ve ilçe veterineri de gerekli hallerde Göksun'a gelen veyahayvanları toplayan bu ekiple birlikte çalışmaktadır. Bu ekip veteriner hekim tarafından eğitime tabi tutularak sahada görevini yerine getirmektedir. Ancak ilçe belediyesinde ayrıca bir toplama ekibi mevcut değildir ve acil durumlarda anlık müdahale bu durumda pek mümkün olmamaktadır. Göksun'da hayvanlar için geçici bakım evinin olduğunu ancak bu bakım evlerinin daha çok büyükşehir toplama ekibine yönlendirilmesi sürecinde bir adım görevini yerine getirdiğini, uzun soluklu bir bakım ve barınma sağlanmadığını ifade etmiştir. Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Sokak Hayvanları Rehabilitasyon Merkezi kedi-köpek toplamda 250 kapasitesi ile faaliyetlerini yürütmekte ve burada ilçe belediyeleri de dâhil toplanan hayvanların bakımı, iyileştirilmesi, kısırlaştırılması ve

mikroçip takılması gibi işlevlerinin yanı sıra, iyileştirme işlemi sonrası sahiplendirme çalışmaları yapılmakta; sahiplendirilemeyen hayvanlar ise alındıkları yerlere tekrar bırakılmaktadır.

Göksun genelinde hayvan popülasyonunun artması belediye başkan yardımcısına göre çeşitli nedenlere dayanmaktadır. İlk olarak hayvanların toplatılması tedavi ve rehabilite edilmelerinin ardından tekrar alındıkları yere bırakılması noktasında aksaklıklar mevcuttur. Başkan yardımcısının iddiası alınan köpekler değil de farklı köpekler eskiye oranla fazla sayıda olmak üzere şehre bırakılmaktadır. Bilhassa çevre köylerden bakılmak istenmeyen fazla üremenin neticesinde çoğalan köpekler halk pazarı civarına köylülerce bırakılmakta bu da hayvan nüfusunu eskiye göre çok daha fazla arttırmaktadır. Bu bağlamda başkan yardımcısı kısırlaştırmaya sıcak baktığının altını çizmiştir. Kahramanmaraş Belediyesi'ne bağlı veteriner işleri şube müdürü de bu konuda aynı görüştedir. Hayvanların toplatılma aşamasında kısırlaştırılıp daha sonra doğal ortamlarına bırakıldığını ileri sürmüştür. Veteriner İşleri Müdürü ise bu konuda; "5199 sayılı kanun gereği alındıkları ortamlarına yerine bırakılmaktadır. Hırçın saldırgan tavır sergileyen hayvanlar kısırlaştırılma işlemi gerçekleştikten sonra hormonal seviyeleri alt seviyeye indiğinden öncekine göre daha uysal tavır sergilemektedirler. Aksi durumda doğal yaşama bırakılmamaktadırlar." şeklinde bilgi vermiştir.

Toplatılma ekiplerinin başında hem Göksun Belediyesi veteriner hekimi hem de Kahramanmaraş Belediyesi'ne bağlı veteriner hekimin olduğunu; toplama işleminin uyuşturucu tüfikle hayvanların uyuşturularak toplatıldığını söyleyen belediye başkan yardımcısına karşın, veteriner işleri şube müdürü toplatılma esnasında kullanılan araç ve metodlar hakkında ; "yakalama metodlarında yakalama filesi, yakalama aparatı, yakalama kafesleri kullanılmaktadır. Sahipsiz hayvanların yakalanmasında önceliğimiz hasta olanlardır. Bu sebeple uyuşturucu kullanımı söz konusu değildir" şeklinde bilgi vermektedir.

Toplatılan sahipsiz hayvanların sahiplendirilmesi ile ilgili Göksun Belediyesi'nin herhangi bir çalışması olmazken; Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı hizmet sunan Veteriner İşleri Müdürlüğü çeşitli çalışmalar yapmaktadır. 3 ayını doldurmuş yavru kedi ve köpeklerin yetişkin hayvanlarında kısırlaştırılmış olanların sahiplendirilmesini birim olarak gerçekleştirdiklerini aktarırken bu aşamada ilan tahtası reklamlarını ve sosyal medya araçlarını kullanarak halkı bilgilendirerek sahiplendirme işlemlerini hızlandırdıklarından bahsetmektedir. Sahipsiz hayvanlar noktasında çalışmalarını daha çok talepler neticesinde gerçekleştiren Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, hayvan barınaklarında yaşam koşullarının iyileştirilmesi için; "Sokak Hayvanları Rehabilitasyon Merkezinde güneşten korunacakları ağaçlar ve saçtan gölgelikler bulunmaktadır. Kış şartlarında kafes içerlerinde elektrikli ısıtıcılar ısı şartları yerine getirilerek, yetişkin hayvanlara 24 saatte bir kez, yavru hayvanlara 24 saate iki kez olmak kaydı ile yemekleri verilmektedir. Günlük kafes temizliği, haftada bir detaylı temizlik, iki haftada bir ve her hayvanın kafes değişiminde dezenfeksiyon işlemi yapılmaktadır." şeklinde bilgi verirken Göksun Belediyesinde barınak olmadığı için bu konuda yürütülen bir çalışma olmadığı anlaşılmaktadır.

5199 sayılı Hayvan Hakları Yasası'nın etkinliği ve verimliliği hakkında ise veteriner işleri şube müdürü uygun şartlarda hizmet sunan barınakların etkin ve verimli hizmet sunduğunu düşünmekle birlikte; "Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı altında Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlükleri ve Tarım ve Orman İl Müdürlüklerine karşın Sokak Hayvanları Rehabilitasyon Merkezlerinin iki farklı birime sorumlulukları vardır. İki Müdürlüğünde farklı veri tabanında işlenmesi gereken bilgiler bulunmaktadır. Tarım ve Orman İl müdürlüğündeki yetkilerin ya Doğa Koruma Milli Parklar Şube Müdürlüğüne ya da Doğa Koruma Milli Parklar Şube Müdürlüğünün sorumluluklarının Tarım ve Orman İl Müdürlüğüne verilmesi gerekmektedir. İki farklı Müdürlüğe ait haybis sisteminin tek sistem üzerinde revize edilmesi gerekmektedir." şeklinde görüşlerini açıklamaktadır. İlçe belediye başkan yardımcısı ise söz konusu yasayı yeterli bulmadığını yaşanan aksaklıkların giderilmesi için daha çözüm odaklı bir yasaya ihtiyaç duyulduğunu ileri sürmektedir. Barınak sayılarında ve kapasitelerinde mevcut açıkların

giderilmesi yetersiz koşulların iyileştirilmesi için yeterli bütçeleri olmadığını bu konuda farklı çalışmalar yapılabileceğini söylemektedir.

Meclis gündeminde yer alan yeni yasa teklifine ilişkin veteriner işleri şube müdürü;“değişiklik noktasında 10. Madde ilave edilmeli, Yaban hayvanları rehabilitasyon merkezlerinin kurulması gerekmektedir. Bu noktada Doğa Koruma Milli Parklar Şube Müdürlüğüne ait olan bazı bölgelere kurulan Yaban Hayvanları ile ilgili birimlerin her illere kurulması gerekmektedir. Sokak Hayvanları Rehabilitasyon Merkezlerinde bu tarz hayvanların bakımı söz konusu olmamalıdır,birimlerinde veteriner hekim çalıştırılmalı, kanatlı ve diğer yaban hayvanları için fiziki alt yapısı müsait barınakların kurulması gerekmektedir. Yaban hayvanlarına pasta yöntemi ile ilgili kuduz aşılama yönteminin rutine bağlanması gerekmektedir.” şeklinde görüş bildirirken ilçe belediye başkanı bu konu ile ilgili hayvanların refahı konusunda gerekli tedbirler alınması gerektiğini savunmuştur. Sadece sokak hayvanları değil tüm canlıların refahı için gerekli önlemlerin bilimsel açıdan değerlendirilip ele alınması gerektiğini savunmuş ve bilhassa nesli tükenmekte olan canlıların koruma altına alınarak geniş kapsamlı çalışmalar ile türlerinin devamlılığının sağlanması gerektiğini ileri sürmüştür. Doğal dengenin korunması için bu şekilde önlemler alınması gerekirken diğer yandan da hayvanların insanlara verdikleri zararların önüne geçilmesi gerektiğini savunan belediye başkan yardımcısı, Göksun'daki sahipsiz hayvanların insanları ürküttüğü ve 'önce insan' politikasına sahip bir belediye olarak bu konuda çözüm üretmeye çalıştıklarını ifade etmiştir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda yer alan maddelerin hayvan haklarını muhafazada ve savunmada yeterli olup olmadığı konusunda veteriner işleri şube müdürü; “5216 ve 5393 sayılı Kanunda Sokak Hayvanları Rehabilitasyon Merkezleri kurmak belediyelerin görevleri arasında bulunmaktadır. Sokak Hayvanları Rehabilitasyon Merkezleri 5199, 5996 Kuduz Hastalığından Korunma ve Kuduz Hastalığı İle Mücadele Yönetmeliği'ne bağlı faaliyetler çerçevesinde iş yapmaları gerektiğinden dolayı yeterli olmaktadır.” şeklinde görüş bildirirken ilçe belediye başkan yardımcısı 5393 Belediye Yasası ile ilgili olarak; yasalarda bu konuda eksiklik olmadığını uygulamada hatalar olduğunu kırsallaşma noktasında sıkıntı yaşandığını, kırsaldainsanların eğitimsiz olduğunu ve bu konuda tüm insanlara eğitim vermenin olanaksız olduğunu ve gerekli alt yapının olmadığını söylemektedir. Bu konuda görevli birimin belediyelerden ziyade il ve ilçe tarımın olduğunu ileri sürmektedir.

Göksun kaymakamı ile yapılan görüşmede; hayvanlara ve haklarına oldukça değer verdiğini ve gerekli önlemlerin mevcut yasalara yeni eklemelerle edinilebileceğini savunan Göksun kaymakamı, ilçe bünyesinde başıboş sokak hayvanları ile ilgili etkin birimin Göksun Belediyesi olduğunu halkın şikâyetleri doğrultusunda belediye ile istişare içinde olduğunu ve ilgili kurumlara yaşanan sorunlara çözüm bulmak maksadıyla başvurduğunu söylemektedir. İlçede genel güvenlik ve asayişten sorumlu olması nedeniyle gerektiğinde konuya dâhil olan ilçe kaymakamı dolaylı olarak yasaların makamına verdiği görevleri yerine getirmek maksadıyla hem hayvan mağduriyetini önlemek hem de ilçe sakinlerine güvenli bir yaşam alanı sunmak gayesinde olduğunu söylemektedir. Hayvanların can taşıdığını kendilerini savunamayacak bu canlıların haklarını savunmanın ve mağduriyetlerinin önlenmesinin vicdani bir görev olduğunu kabul etmenin önemine vurgu yapmaktadır.

SONUÇ

Hayvan hakları kavramının gündeme gelmesi, insan kaynaklı istismarlar neticesinde meydana gelmiştir. Hayvanlara özgülenen hak kavramı ise onların insanlarla eşit bir konuma getirilmesi için değil, sahip oldukları yaşama hakkının gözetilmesi özgürlüklerinin keyfi amaçlarla yok sayılmaması içindir (İlgar, 2007). Hayvanların da acı çekebilen, en az insanlar kadar duygu barındıran canlılar olduklarını kabul etmek ve yaşam haklarına saygı duymak yasalar ile desteklenmektedir ancak hayvanların yaşamın bir parçası olduğunu kabullenmek ve gerektiğinde aynı yaşam alanını paylaşabilmek yasalardan evvel insanların vicdani bir görevidir.

Hayvanların hukuki anlamda korunması, son yıllarda bilinçli bir kamuoyunun varlığı hayvanseverler ve politika yapımcıların işbirliği ile artış göstermiştir. Ancak yeterli olup olmadığı hala tartışılmaktadır. Türkiye’de hayvan haklarını koruma amacı ile yapılan 5199 sayılı yasanın, gerçek anlamda bir koruma sağlamadığı, istismarların ve hayvan bütünlüğünü bozucu eylemlerin “kabahat” kavramı ile tanımlanarak bu gibi durumlar için verilen cezaların caydırıcı olmadığı bilinmektedir. Hayvanı canlı olarak değil de eşya olarak niteleyen yasaların varlığı Türkiye’de ne yazık ki yeterli bir korumayı mümkün kılmamaktadır.

Hayvan hakkı ihlalleri genelde yasalarla engellenmeye çalışılmaktadır. Yerelde ise yasalar yerel yönetim birimlerine yetkiler vermektedir. Bu noktada belediyeler oldukça aktif bir rol oynamaktadır. Bilhassa sokak hayvanları ile ilgili doğrudan müdahale yetkisine sahip olan belediyelerin yeterli bir donanımına sahip olup olmadığı tartışılmaktadır. Öncelikle bu görev yasal yetkilerden ziyade bu birimde görevli insanların hayvanseverliği ile ilgilidir. Toplumda pozitif bir bilincin oluşması, hayvanların barınma, beslenme, sağlık koşullarının iyileştirilmesi noktasında tüm imkânların seferber edilmesi gerekmektedir. Bu konuda hakkaniyetli biçimde hareket edilmesi gerekmektedir ve yasaların verdiği görevlerin gerektiği gibi yerine getirilip getirilmediği denetlenmelidir. Hayvanseverler ve belediyelerin işbirliği içinde olmaları bu noktada büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Belli, Aziz, Aydın, Abdullah (2016), 6360 Sayılı Yasa ile Kapatılan Belde Belediyelerinin Hizmette Etkinlik ve Verimlilik Temsil Sorunsalı Üzerine Bir Alan Araştırması: Önsen Belediyesi Örneği, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, S.9 (43), ss.1698-1713.
- Belli Aziz, Aydın Abdullah (2017), “6360 Sayılı Kanun ve Yerelde Merkezleşme”, International Journal of Social Science, Sayı: 55, 2017, ss. 401-413.
- (19) (PDF) TÜRKİYE'DEKİ KÖY VE MAHALLE MUHTARLIKLARININ GÜNCEL DURUMU VE YEREL DEMOKRASİ AÇISINDAN YENİDEN YORUMLANMASI. Available from: https://www.researchgate.net/publication/338345560_TURKIYE'DEKI_KOY_VE_MAHALLE_MUHTARLIKLARININ_GUNCEL_DURUMU_VE_YEREL_DEMOKRASİ_A_CISINDAN_YENİDEN_YORUMLANMASI [accessed Jun 16 2020].
- Özgür A, (2010). Türk hukuk sisteminde hayvanlar. *Veteriner Hekim Derneği Dergisi*, 81(1), 31-34.
- Komisyon, (2015). Konu anlatımlı hukuk medeni hukuk, Ankara: İhtiyaç Yayıncılık.
- Güneysu, B. N., Atalay, H. A., Akkaya, T., Özkorkut, K., Akın, L., Karakehya, H. (2017). Hukukun temel kavramları, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Gözler, K., (2017). İnsan hakları hukukuna giriş, Bursa: Ekin Yayınları.
- Öcal, A. Ş., (2017). Medeni hukuk-I, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- <https://www.thoughtco.com> › ... › Issues › Animal Rights 17.07.2019.
- Taylor, N., Signal, T.D. (2005). Emphaty and attitude to animals, *A Multidisciplinary of People and Animals*, 18(1), ss.18-27.
- Cumalıoğlu, E. (2017). Medeni hukukta hayvan hakları ve hayvanlar üzerindeki hak, *D.E.Ü Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19, 573-610.
- Yaşar, A., Yerlikaya, H. (2004). Dünya’da ve türkiyede hayvan haklarının tarihsel gelişimi, *20(4)*, 39-46.
- Yılmaz, H. (2006). Hayvan haklarına bakış, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 62.
- Balkan, M. Balkan, A. (2013). Hayvan çalışmalarında etik, laboratuvar standardizasyonu ve hayvan bakımı ile ilgili yasal zorunluluklar *Türk Toraks Dergisi*, 14(2), 6-9.

- www.nilufer.bel.tr/i/pdf/16.pdf22.07.2019.
- bizimsokagincocuklari.com/wp-content/uploads/2015/05/EREN-ALPYÜRÜR.pdf23.07.2019.
- https://www.haytap.org/tr/the-animal-liberation-front-alf23.07.2019.
- https://www.ifaw.org23.07.2019.
- https://www.worldanimalprotection.org/ 24.07.2019.
- https://www.hsi.org/24.07.2019.
- https://www.worldwildlife.org/ 24.07.2019.
- www.wwf.org.tr/ 24.07.2019.
- https://www.seashepherdglobal.org/ 24.07.2019.
- www.petafoundation.org/ 24.07.2019.
- <https://secure.pdsa.org.uk/stories/our-history/> 24.07.2019.
- <https://www.pdsa.org.uk/> 24.07.2019.
- <bizimsokagincocuklari.com/wp-content/.../05/Hayvan-Haklari-ve-Siyasi-Arena.pdf> 24.07.2019.
- Özen, A.(2017). A historicaloverview of turkey'sanimalwelfarelegislation.*Kafkas Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi*, 23(6),1019-1026.
- Gölcü, M. B., Aksoy,A.(2017).Avrupa birliği vetürkiye'de deney hayvanları mevzuatına genel bir bakış.*Türkiye Klinikleri Laboratuvar Hayvanları Dergisi*, 1(1),56-62.
- Cumalıoğlu, E. (2017).Medeni hukukta hayvan hakları ve hayvanlar üzerindeki hak.*D.E.Ü Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19,573-610.
- Ergün, Y. (2010).Hayvan deneylerinde etik.*Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 19(4),220-235,
- Çalışkan, N.,Aydın M., Aslanderen, M. (2014). Empati ve hayvanlarla iletişim. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1),29-42.
- Gürler M. A., Osmanoğlu Ş. (2009).Türkiye'de hayvanları koruma kanununun tarihsel gelişimi.*Kafkas Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi*, 15(3),325-330.
- All Animals AreEqualby Peter Singer in TomReganand Peter Singer, eds.,*AnimalRightsand Human Obligations*, New Jersey, 1989, ss.148-162.
- <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf> 27.07.2019.
- <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> 27.07.2019.
- <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6098.pdf>27.07.2019.
- <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5199.html> 27.07.2019.
- Komisyon, (2015).Konu anlatımlı idare hukuku. Ankara: İhtiyaç Yayıncılık.
- Belli, A. (2019). AB' ye tam üyelik sürecinde geçmiş-bugün-gelecek.Bursa: Dora Yayıncılık.
- Yıldırım, R. (2017). İdare hukukuna giriş.Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> 27.07.2019.
- www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.doc 27.07.2019.
- <https://www.gazeteduvar.com.tr/.../chpden-hayvan-haklari-icin-meclise-yasa-teklifi/> 11.08.2019.
- <https://www.ntv.com.tr> › Türkiye Haberleri,11.08.2019.

- Öztaş, C., Zengin E.(2008).Yerel yönetimler ve çevre.*Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 54,181-200 .
- Henden, B. H.,Henden R., (2005).Yerel yönetimlerin hizmet sunumlarındaki değişim ve e-belediyecilik. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(14), 48-66.
- Pustu, Y. (2005).Yerel yönetimler ve demokrasi.*Sayıştay Dergisi*, 57, 121-134.
- Hayvanların Korunmasına İlişkin Uygulama Yönetmeliği, Resmi Gazete, 19.08.2019.
<https://yesilgazete.org/blog/2019/10/25/hayvan-haklari-raporu-tamam-sira-mecliste/>12.01.2020.
- <http://www.milliyet.com.tr/gundem/tbmm-hayvan-haklari-komisyonu-raporu-tamamlandi-6062557> 13.01.2020.
- Ilgar, R. (2007). Türkiye’de hayvan hakkı ihlallerine coğrafi açıdan bir bakış.*Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1,347-360.